

ПОЗИЦИОНИСАЊЕ ИНВЕСТИЦИОНО-РАЗВОЈНЕ БАНКЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ И ЊЕН ЗНАЧАЈ ЗА ФИНАНСИЈСКЕ И РЕАЛНЕ ТОКОВЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Дражен Врховац^{1*}, Младен Милић²

¹Инвестиционо-развојна банка Републике Српске, Видовданска 2, 78 000 Бања Лука, Босна и Херцеговина, drazen.vrhovac@irbrs.org

²Универзитет ПИМ, Економски факултет, деспота Стефана Лазаревића бб, 78 000 Бања Лука, Босна и Херцеговина, mladen.milic@fondpiors.org

АПСТРАКТ

Примјена концепта развојног банкарства представља проактиван приступ управљању социо-економским приоритетима у националним, субнационалним и наднационалним оквирима. Многе данас водеће економије свој развој дугују управо овим финансијским институцијама и учинковитости коју показују код алокације капиталних ресурса према пројектима са развојним предзнаком што их чини и незаобилазним фактором у функционисању финансијских система у цјелини. Инвестиционо-развојну банку Републике Српске (ИРБРС) основала је Република Српска одређујући се за институционалну централизацију и професионализацију „управљања средствима на нивоу Републике Српске с циљем пружања подршке развојним и инвестиционим пројектима.“ Банка је са финансијским операцијама отпочела у априлу 2008. године и од тада заузима значајно мјесто у домаћем финансијском систему. Овај рад има за циљ да слиједом деценијског искуства упути на кључне одреднице дјеловања ИРБРС, укључујући и сагледавање ширег контекста у ком се оно одвијало и значај који је Банка имала за финансијске и реалне токове у Републици Српској. Слиједом аргументоване и чињенично утемељене расправе, у закључним разматрањима износимо нека наша виђења будућих изгледа развојног банкарства, без ограничавања апликативности предложених мјера претежно на домаће друштвене и економске околности.

Кључне ријечи: развојне банке, финансијски систем, реални токови, ИРБРС.

УВОД

Улога и функционисање развојних банка већ је дуго предмет изучавања и анализа како у развијеним тако и земљама у развоју. Посебан фокус усмјерен је на активностима у условима озбиљнијих поремећаја на тржиштима, какве су економске и финансијске кризе. Евидентно је да развојне банке, као институције најчешће у већинском државном или субдржавном власништву, превасходно морају бити у складу са јавним интересом, односно усмјерене на задовољавање развојних приоритета регионалне или државне заједнице у којима дјелују. Ове банке представљају активан инструмент у провођењу националних економских политика, прије свега у дијелу који се односи на инвестиције и развој. Важан елемент њиховог функционисања је и комплементарност са приватним финансијским сектором.

Националне развојне банке имају истакнуту улогу и у реализацији подстицања раста и развоја у међународним иницијативама и наднационалним организацијама. Тако су оне један од главних инструмената дистрибуције и каналсања средстава из струкурних фондова ЕУ према земљама чланицама. Исти је случај и са тренутно актуелним развојним фондом Инвест ЕУ (Invest EU 2020).

Република Српска препознала је значај формирања развојне институције која треба ефикасним управљањем шест фондова остварити синергестки ефекат подршке развоју и инвестицијама и тиме допринијети остварењу актуелних и будућих развојних приоритета друштва у цјелини. ИРБРС је кроз своје дјеловање оправдала постојање и постала један од најважнијих стубова развоја Републике Српске. Посебан допринос подршци реалном и финансијском сектору остварен је у условима економске и финансијске кризе 2008-2010. година, а Банка је адекватно реаговала и на самом почетку рецентне Пандемије. На овај начин непосредно је доказан котрациклични карактер ИРБРС.

У прилог претходно наведеном говоре и постигнути резултати ИРБРС, који је сврставају у најважнијег финансијера потреба пословних субјеката и пољопривредника, инфраструктурних пројеката на локалном нивоу и рјешавања стамбеног питања становништва, у првом реду младих. Такође, Банка је израсла у једног од најзначајнијих институционалних инвеститора на тржишту капитала у Републици Српској.

Дакле, овај ради бави се кључним одредницама дјеловања ИРБРС и њеним значајем за домаће финансијске и реалне токове. Постоји јасна наmjера да се омогући увид у наша виђења будућих изгледа развојног банкарства код нас, па и шире.

ПОЈАМ И ЗНАЧАЈ КОНЦЕПТА РАЗВОЈНОГ БАНКАРСТВА

Интензивнији развој концепта развојног банкарства у свијету сеже до почетка друге половине XX вијека. У том периоду јавиле су се и прве регионалне – субнационалне, регионалне – наднационалне развојне банке, те развојне финансијске корпорације и развојни фондови. Развојно финансирање има за циљ да, без обзира на облик у ком је организовано, обезбиди повољно финансирање пројектима са високим екстерним ефектима који доприносе већем укључивању привредних субјеката у њихову реализацију и динамичнијем расту и развоју земље (Вујовић и сар., 2014).

Према неким виђењима, национална развојна банка је финансијска институција претежно орјентисана на понуду дугорочних извора капитала за пројекте који генеришу позитивне екстерне ефекте, тамо гдје не постоји приватни интерес у довољној мјери (UN Department of Economic and Social Affairs, 2007). То се прије свега односи на дугорочно финансирање инфраструктурних и других капиталних објеката по повољнијим условима у поређењу са понудом комерцијалних банака.

У *Смјерницама* Европске комисије, национална развојна банка дефинисана је као „правни субјект који професионално проводи финансијске активности и којем су држава чланица или субјект државе чланице на централном, регионалном или локалном нивоу, повјерили спровођење активности развоја или унапређења развоја“ (European Commission, 2015). Главна економска оправданост развојне банке произилази из чињенице да „тржишни недостаци могу довести до мањка улагања и тиме до слабијег будућег раста у односу на онај који би био економски учинковит те да је институција са јавним овлашћењем у бољем положају да превлада тржишне недостатке у односу на приватне субјекте“ (European Commission, 2015). Тржишни недостаци могу бити посљедица асиметричног информисања, неповољних спољних утицаја и недостака ефективне конкуренције на тржишту, што утиче и на потражњу за инвестицијама и на њихову понуду. Сљедећи су случајеви томе:

- 1) смањење кредитне активности и захтјеви за високим стопама поврата на улагања усљеде високих трансакцијских трошкова банке код утврђивања одрживости пројеката,
- 2) недостатак улагања у подручјима као што су истраживање и развој, инфраструктура, образовање и заштита животне средине гдје корист од улагања може имати и конкуренција, те
- 3) дефицит финансијских услуга који произилази из концентрације тржишта због спајања, изласка конкуренције са тржишта и других препрека ефикасном тржишном надметању

Организација Уједињених нација националну развојну банку види као финансијску институцију која је примарно оријентисана на понуду дугорочних капиталних извора за пројекте који генеришу позитивне екстерне ефекте и које приватни кредитори не финансирају

у довољној мјери. Према анализама ове међународне организације (UN Department of Economic and Social Affairs, 2007), развојне банке креирају и имплементирају своје циљеве кроз:

- 1) процјењивање економских и социјалних утицаја пројеката који траже финансирање,
- 2) пратећи дугорочне инвеститоре кроз дугорочне кредите,
- 3) помоћ секторима који су кључни за раст кроз техничку сарадњу,
- 4) привлачење инвеститора играјући улогу катализатора за велике операције и
- 5) ублажавање негативног утицаја криза кроз контрациклично финансирање.

Дакле, стратешки задатак развојне банке треба да одговара јавном интересу: улагање средстава у пројекте од националног и развојног значаја, који ће подржати повећање инвестиционе активности, а тиме и раст производње, извоза и запослености, односно релаксирање социјалних тензија у друштву. Дјелују на основама сарадње и заједничког финансирања пројеката од јавног значаја са националним финансијским системом и комерцијалним банкама, превасходно на начине којима се релаксирају тржишне имперфекције (принцип комплементарности).

Оквир за дјеловање развојних банака установљен је националним стратешким документима те је конкретизован путем сопствених стратегија. Отуда и широко увријезано мишљење да ове институције представљају активни инструмент у провођењу националних економских политика, прије свега у дијелу који се односи на инвестиције и развој.

СТРАТЕШКО ОПРЕДЈЕЉЕЊЕ ИРБРС

Стратешка оријентација Банке одређена је *Стратегијом Инвестиционо-развојне банке Републике Српске а.д. Бања Лука* која је усвојена 2007, а затим и допуњена 2010. године. Њени стратешки циљеви повезани су са подстицањем *инвестиција* и подржавањем *развоја* у Републици Српској.¹ Конкретније, ради се о сљедећим приоритетним подручјима дјеловања: (1) унапређење пољопривредне производње, (2) подршка малом и средњем предузетништву, (3) стамбено-пословна изградња, (4) изградња инфраструктурних објеката у Републици Српској, (5) повећање запослености, (6) подршка производњи за смањење спољнотрговинског дефицита, (7) равномјеран регионални развој, (8) унапређење корпоративног управљања и тржишта капитала, (9) ефикасан процес спровођења приватизације и реструктурирање предузећа у контексту приватизације, (10) подршка инвестицијама, (11) заштита животне средине, и (12) подршка финансијском сектору.

Дакле, чини се како развојни контекст и тренутне потребе Републике Српске и даље чине актуелним овакво стратешко опредјељење ИРБРС. Широко постављеним фокусом дат је приоритет готово свим битнијим подручјима нашег друштвеног и економског раста и развоја гдје се даља конкретизација подршке постиже успостављањем дивергентних услова финансирања специфичних пројеката, превасходно се руководећи њиховим значајем и приоритетношћу.

Претходним приступом постигнута је оперативна флексибилност ИРБРС, могућност њеног учинковитог „помјерања“ по развојним хоризонтима Републике Српске, те прилагођавање промјенама које потичу из интерног (домаћег) и екстерног (глобалног) окружења. За то је довољно измијенити и прилагодити оперативна докумената (правила пласирања средстава) без потребе да се интервенише у само стратешко опредјељење Банке. Тим прије јер су и тако предузете промјене у складу са датим оквиром Стратегије ИРБРС.

Сваки искорак у правцима који воде даљем друштвено-економском напретку почива управо на *инвестицијама* и *развоју* што је околност која овим циљевима даје готово безвременски карактер.²

¹Сам назив Банке на потпун начин одражава њену стратешку оријентацију: Инвестиционо-развојна банка; дакле, подстицање *инвестиција* и подршка *развоју*.

²Према наводима из *Програма економских реформи Републике Српске за период 2018-2020. година*, међу кључним препрекама за раст и конкурентност налазе се, поред осталих и недовољни технолошки ниво и продуктивност пољопривредне производње, као и немогућност коришћења бесповратних новчаних средстава из ЕУ

Једном кад је успостављен, операционализација стратешког фокуса извршена је кроз конкретна подручја дјелатности ИРБРС. Ради потпунијег разумијевања концепта развојног банкарства и његових импликација на дјеловање и резултате домаће развојне институције, у наставку ћемо се осврнути на дјелатност и кључне принципе дјеловања ИРБРС.

ДЈЕЛАТНОСТ И ПРИНЦИПИ ДЈЕЛОВАЊА ИРБРС

ИРБРС је основана посебним законом (Закон о Инвестиционо-развојној банци Републике Српске, 56/06 и 28/13) чиме је јасно одређен њен специфични положај унутар „финансијске архитектуре Републике Српске“ и сам карактер односа који јој је додијелен наспрам домаћих развојних потреба и приоритета. Дјелатност Банке је управљање фондовима у власништву Републике Српске: (1) Фондом становања, (2) Фондом за развој и запошљавање, (3) Акцијским фондом Републике Српске, (4) Фондом за реституцију Републике Српске, (5) Фондом за управљање некретнинама и потраживањима у власништву Републике Српске, те (6) Фондом за развој источног дијела Републике Српске.³ Слиједом дјелатности фондова, као посебних правних лица, ИРБРС пласира средства кроз намјенске кредитне линије, купује и продаје хартије од вриједности (ХоВ) те управља имовином и наплатом потраживања у власништву Републике Српске.⁴ Сви стручни послови управљања фондовима обављају се уз уважавање принципа *транспарентности, сигурности, профитабилности, ликвидности, дисперзије ризика и очувања и увећања реалне вриједности капитала* (Закон о Инвестиционо-развојној банци Републике Српске, 56/06 и 28/13).

Транспарентност у раду ИРБРС осигурана је успостављањем јавно доступне базе података о кредитним пласманима (путем званичне интернет презентације). Ова база пружа могућност претраживања по крајњим корисницима – зајмопримцима, затим увид у спровођење процедуре одобравања кредитног захтјева, датум пласирања кредита, извор средстава те одобрени износ. С обзиром на праксе осталих развојно орјентисаних институција у окружењу, овакав приступ ИРБРС засигурно је један од понајбољих примјера транспарентности и јавног објављивања информација.

Изузимајући период када је комбинован са моделом директног пласмана (без финансијског посредника), ИРБРС се током највећег дијела свог пословања ослањала искључиво на пласирање кредита путем финансијских посредника, тј. комерцијалних банака са важећим исправама Агенције за банкарство Републике Српске. Потреба за директним пласирањем средстава јавила се у околностима евидентног посустајања кредитне активности комерцијалних банака до ког је дошло под утицајем дисторзивних ефеката глобалне финансијске и економске кризе на домаћа кретања и свеприсутне кредитне летаргије. Конзервативни приступ кредитирању представљао је снажну пријетњу и онако рањивој привредној активности Републике Српске. И у овом случају ИРБРС је дјеловала комплементарно са приватним сектором, сигнализирајући потребу даљег динамизирања финансијске подршке реалној економији што и јесте, према ранијем изнесеним стајалиштима, изворни мандат развојних банака.⁵

фондова, затим застарјелост технологије прерађивачке индустрије, недовољно конкурентна привреда суочена са проблемима ликвидности, те недовољна подршка развоју домаће производње, финалних производа и развоју брэнда. Евидентно је како се ради о проблемима који више-мање одговарају приоритетним подручјима дјеловања ИРБРС.

³За више информација о фондовима погледати: Закон о Фонду становања Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, број: 28/13, Закон о Фонду за развој и запошљавање Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, број: 56/06 и 28/13, Закон о Акцијском фонду Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, број: 28/13, Закон о Фонду за реституцију Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, број: 56/06 и 39/13, Закон о Фонду за управљање некретнинама и потраживањима у власништву Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, број: 28/13 и Закон о Фонду за развој источног дијела Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, број: 52/07 и 28/13

⁴Ради лакшег праћења, у наставку излагања употребом термина „ИРБРС“ биће једнозначно обухваћене све операције које Банка спроводи посредством фондова РС, а који су јој повјерени на управљање.

⁵И у данашњим условима евидентне су далеко скромније стопе кредитног раста у поређењу са предкризним показатељима. Према би оцјена стварних узрока таквом стању захтјевала далеко детаљнију анализу него што ту могућност пружа проблематика овог рада, сматрамо да знатно већи допринос таквом стању потиче од одсуства

Концепт посредног пласмана кредитног потенцијала конзистентан је са базичним принципима функционисања ИРБРС. Не претендујући на потпуност обухвата, то се прије свега огледа у сљедећем:

- ✓ Кредитни ризик крајњих корисника у цјелости је на терету финансијских посредника што одговара принципима сигурности пласмана и дисперзији ризика. Посредници имају потпуну дискрецију у одлучивању о прихватљивости крајњих корисника, унутар дефинисаних подручја финансирања, те инструментима обезбијеђења по сваком појединачном кредитном пласману. Тиме је успостављен двостепени приступ одобравању кредитних средстава будући да корисник мора бити прихватљив (подобан за финансирање), како са становишта политика и процедура комерцијалне банке, исто тако и из перспективе стратешког фокуса и оцјењеног бонитета од стране ИРБРС.⁶
- ✓ Финансијски посредници сервисирају обавезе према ИРБРС без обзира на динамику наплате потраживања од крајњих корисника кредита. Осим ликвидности, овакав приступ говори у прилог и стицању добре профитне основе за будуће кредитне операције.

ИРБРС не прикупља депозите, нити обавља послове платног промета чиме би конкурисала комерцијалним банкама (дакле, комплементарна је приватном сектору). Структура капитала доминантно је орјентисана на сопствене изворе финансирања (из *Развојног програма РС* фондови су докапитализовани са преко 600 милиона КМ) што неликвидност, такође уважавајући и структуру обавеза ИРБРС, чини готово безизгледним стањем. Како се Банка не бави прикупљањем депозита, ни ефекти евентуално нерационалног кредитирања не могу бити преваљени на терет власника депозитног потенцијала.

Међутим, нека крајње поједностављена виђења у стручним круговима ликвидност ИРБРС везују искључиво за могућност подршке провођењу развојних пројеката у Републици Српској, а не способност удоваљавања доспјелим обавезама, што је суштинска одредница „појма (не)ликвидности.“ Преузете обавезе по основу одобрених кредита финансирају се из сопственог револвинг фонда. Стабилност овог фонда у највећој мјери гарантована је кредибилитетом и бонитетом финансијских посредника, као повјерилачке стране у пословним операцијама ИРБРС. Држећи се доста уопштене теоријске интерпретације о учинковитој превенцији настанка неликвидности, извођење поузданих процјена новчаних прилива омогућава исто тако поуздано процјењивање величине обавеза (планирање пласмана) које се стичу одобравањем кредита. Поред тога, раније успостављени канали финансирања са међународним кредиторима (Свјетска банка, Европска инвестициона банка, Развојна банка Савјета Европе) омогућавају промтно реаговање ради обезбијеђивања додатног кредитног потенцијала.

ФАКТОРИ КОЈИ СУ ОБЛИКОВАЛИ ДЈЕЛОВАЊЕ И РЕЗУЛТАТЕ ИРБРС

Почеци ИРБРС сежу у само предвечерје глобалне финансијске и економске кризе. То је период интезивног преиспитивања дотадашњих развојних парадигми и промишљања о будућим развојним правцима, гдје су посебно апострофирани улоге и доприноси националних развојних банака овладавању кризом.

Са извјесним временским одмаком, ефекти глобалних поремећаја постали су јасно уочљиви и у домаћим економским те укупним друштвеним кретањима; такав развој догађаја није био без утицаја на дјеловање и резултате ИРБРС. Пад инвестицијске активности, у кратко вријеме „издувао“ је и онако скромне резултате брзе, истовремено смањујући и реалне вриједности портфела Акцијског фонда и Фонда за реституцију. Овај пад додатно је подржаван свеприсутним трендом одлагања реалних инвестиција, а посебно ако се има у виду да се у Акцијском фонду налазе акције преосталих неприватизованих предузећа, односно у

ефективне кредитне потражње, него што је то посљедица дубоко укоријењеног конзерватизма у кредитним политика пословних банака у РС.

⁶Поред тога, комерцијални посредници располажу потпунијим информацијама о кредитној прошлости и будућим изгледима корисника, а посебно уколико се ради о вишегодишњем клијенту банке.

Фонду за реституцију, акцијски капитал намијењен реституцији у Републици Српској. ИРБРС је преузела послове приватизације након што је процес у већем дијелу већ био окончан (барем када је у питању атрактивност предузећа). Изузимајући стратешка предузећа, преосталу приватизациону понуду претежно чине технолошки застарјели привредни субјекти, без реалних тржишних изгледа, и посебног интересовања домаћих и страних инвеститора.

Сама структура монетарног система Босне и Херцеговине и Републике Српске чине га посебно рањивим на све видове асиметричних промјена. У „арсеналу“ Централне банке Босне и Херцеговине не налазе се уобичајени инструменти монетарне политике (изузимајући стопу обавезне резерве) за обликовање кретања у финансијском систему и одржавање његове стабилности; таква системска аномалија додатно је потенцирана околностима кризног развоја. Банке које послују у склопу ширих међународних банкарских групација имале су своје „посљедње уочиште“ у матичним банкама, док неколицина њих, у претежно домаћем власништву није могло рачунати на такав види подршке.

Трагом негативног искуства са распадом банкарског система СФРЈ из 1990-тих година, очување системске стабилности и повјерења у банке, без сумње је један од врховних развојних приоритета. Ово посебно имајући у виду негативне утицаје које такав развој догађаја производи на свеукупна друштвена и економска кретања и будуће развојне изгледе. Отуда и опредјељење Владе Републике Српске да подржи стабилност финансијског сектора Републике Српске, путем операција ИРБРС, према јасно дефинисаним критеријумима и процедурама за додјелу подршке. Дјеловало се, дакле у правцима отклањања испољених системских аномалија и тржишних слабости што и јесте суштинска одредница у мандатима развојних банака.

Оваквка улога ИРБРС поново долази до изражаја у условима појаве и ширења вируса COVID-19 и његовог негативног утицаја на друштвено-економска кретања у Републици Српској.

ИРБРС, дакле континуирано обезбијеђује повољене изворе финансирања банкарском сектору за намјене које су конзистентне стратешким приоритетима Републике Српске. Односно, додатно се подржава укупна кредитна активност и ликвидност комерцијалног сектора у подручјима финансирања привреде, становништва (стамбени кредити) и локалне инфраструктуре.

Стратешки фокус ИРБРС, успостављени оперативни модел функционисања те објективне околности у којима се дјеловало дали су резултате чији преглед, у најкраћим цртама дајемо у наставку; суд о њиховом значају препуштамо стручној и научној јавности!

ПРЕГЛЕД РЕЗУЛТАТА ИРБРС

ИРБРС је, из средстава фондова којим управља, до краја августа 2020. године укупно пласирала 2,7 милијарди КМ. Од наведеног износа, 2,1 милијарда КМ (78,40%) пласирана је на кредитној основи, 580,7 милиона КМ (21,44%) путем пласмана у ХоВ етитената са подручја Републике Српске, док је преосталих 4,4 милиона (0,16%) пласирано на бесповратној основи путем Финансијског механизма за финансирање пројеката интегрисаног и одрживог локалног развоја у Републици Српској.

Кредитна подршка домаћој привреди у досадашњем периоду вршена је путем кредитних линија и зајмова. Услови њиховог пласирања континуирано су се прилагођавали потребама и захтјевима домаће привреде те широко прихваћеним циљевима економског раста и развоја Републике Српске. Око 70% пласираних средстава на кредитној основи односи се на привредне дјелатности, чиме се ИРБРС афирмисала у један од најзначајнијих стубова подршке домаћем друштвено-економском развоју.

У циљу задовољавања домаћих развојних потреба, поред средстава из сопствених извора финансирања, ИРБРС је обезбјеђивала и додатна средства путем аранжмана са међународним финансијским институцијама. Тиме је постигнута и додатна међународна афирмација Банке на основу које је она препозната као респектабилна јединица за имплементацију међународних финансијских аранжмана на подручју Републике Српске.

Посматрано према намјени, највећи износ кредитне подршке у претходном периоду пружен је даљем расту и развој постојећих *предузећа и предузетништва* у цјелини за које намјене је пласирано око милијарду КМ. Такође, уважавајући значај који има за домаћу економију, нарочито са становишта учешћа у укупној економској активности⁷ и домаћој запослености,⁸ посебна пажња у раду ИРБРС усмјеравана је на стимулисање *пољопривредне производње* и прилагођавање финансијских услова домаћем аграрном сектору. Наиме, намјенским издвајањем изузетно повољних финансијских средстава за пољопривреду настојала се додатно подржати домаћа примарна пољопривредна производња и ојачати прерађивачки капацитети у овој области чиме би се у потпуности заокружио производни процес и тиме остварили вишеструки позитивни ефекти за домаћу економију. На овај начин била би створена поуздана сировинска база за домаће прерађиваче, повећана домаћа запосленост као и значајно смањена увозна зависност домаће економије у подручју прехрамбених производа. За ове намјене у претходном периоду пласирано је око 200 милиона КМ, а поред повољне каматне стопе посебно су стимулисани пројекти везани за прерађивачку индустрију, пољопривредне кластере и набавку домаћих пољопривредних производа.

Како би се спријечио одлив младих и високообразованих лица из Републике Српске те обезбједила подршка социјалним и групама од посебног интереса и значаја за Републику Српску да ријеше своје стамбено питање, успостављени су *стамбени кредити* ИРБРС. На овај начин пласирано је 600 милиона КМ чиме је омогућено рјешавање стамбеног питања за 12,5 хиљада корисника и чланова њихових породица. Атрактивност и значај стамбених кредита ИРБРС на домаћем тржишту најбоље се види ако се узме у обзир да они чине око 40% укупних кредита банкарског сектора Српске пласиране за ове намјене.⁹

Значајан износ пласираних средстава и активности ИРБРС у претходном периоду имали су свој одразе и на повећање домаће запосленост као једног од приоритетних циљева који су постављени у раду Инвестиционо-развојне банке. Наиме, својим кредитним пласманима ИРБРС је, у претходном периоду допринијела очувању око 55 хиљада постојећих те отварању преко 5 хиљада нових радних мјеста. Ако се наведени подаци упореде са укупним бројем запослених може се закључити да очувана и новостворена радна мјеста чине око 1/5 укупног броја запослених у Републици Српској.¹⁰

Како би се остварили шири развојни ефекти и спровеле политике Владе Републике Српске у овом домену посебан акценат у пласманима кредитних средстава ИРБРС стављен је на њихову регионалну димензију. Тако су пројекти који су предвиђени за реализацију на подручју неке од општина које спадају у категорије неразвијених или изразито неразвијених додатно стимулисани кроз умањење основне каматне стопе до 0,5 процентних поена.

Имајући у виду да развијеност инфраструктуре представља један од кључних фактора који утиче на одлуку о инвестиционим улагањима, а имплементација важних инфраструктурних пројеката (*путеви, снабдијевање електричном енергијом, водоводна и канализациона мрежа и сл.*) доприноси повећању интереса домаћих и страних инвеститора за улагање у појединим општинама пажња је усмјеравана и на овај сегмент привређивања у Републици Српској. Тако је развој локалне инфраструктуре који је утицао на повећање инвестиционе атрактивности локација и квалитета живота становништва подржан путем посебно креиране *кредитне линије за јединице локалне самоуправе* те путем домаћег тржишта капитала куповином муниципалних обвезница. Захваљујући овим активностима утицало се на изградњу локалне путне инфраструктуре, електрификацију појединих подручја, изградњу и реконструкцију водоводне и канализационе мреже, изградњу и реконструкцију јавне расвјете,

⁷Учешће подручја Пољопривреда, лов и шумарство у БДП РС у 2019. години износило је 8,6%. (Завод за статистику Републике Српске, 2020).

⁸ На крају марта 2020. године у подручју Пољопривреда, лов и шумарство било је запослено 8.464 лица или 3,1% од укупног броја запослених у РС. (Завод за статистику Републике Српске, 2020).

⁹Калкулације аутора на бази података ИРБРС и Агенције за банкарство Републике Српске (Агенција за банкарство Републике Српске, 2020).

¹⁰Подаци о броју запослених објављују се два пута годишње, у марту и септембру. Са стањем на крају марта 2020. године, у Републици Српској било је укупно запослено 275.059 лица, од чега 60 хиљада или 21,8% чине управо очувана и новостворена радна мјеста путем кредитних пласмана ИРБРС. (Завод за статистику Републике Српске, 2020). Калкулације аутора на бази података ИРБРС и Завода за статистику Републике Српске.

спортских дворана и сл. На овај начин, својим инвестиционим активностима на домаћем тржишту капитала ИРБРС је допринијела и диференцијацији извора финансирања у Републици Српској као и расту ликвидности тржишта кроз повећање обима трговања. У прилог тврдњи да је ИРБРС израсла у једног од најзначајнијих институционалних инвеститора указују и подаци о укупним активностима које остварује на *Бањалучкој берзи*; у периоду од 2008. године у структури оствареног промета на *Берзи*, укупне активности ИРБРС (*куповина и продаја ХоВ*) учествовале су са око 13%.

Дакле, руководећи се претходним резултатима, евидентно је како је Банка израсла у једног од најзначајнијих финансијера домаће привреде, а полазећи од потребе за њеним додатним динамизирањем неопходно је да се и у наредном периоду настави са предузимањем конкретних мјера ради даљег побољшања кредитне понуде ИРБРС и њене атрактивности са аспекта домаћих привредника и стимулисања укупног друштвено-економског раста и развоја Републике Српске.

УМЈЕСТО ЗАКЉУЧАКА

ИРБРС је успостављена и функционише на *кејсијанском концепту економског развоја*, према којем се развојна банка формира с циљем да постане кључна банкарска институција. Како се налази у потпуном државном власништву, овај тип развојне банке посредује носиоцима економске политике у прикупљању дугорочних финансијских средстава и њиховом усмјеравању у пројекте који су препознати за развојне приоритете (Levine, 2005).

Слиједом претходно наведеног, у наставку износимо препоруке за даље позиционисање, јачање улоге и одговорности развојних банкарских институција без намјере да њихову примјењивост вежемо искључиво за домаће друштвене и економске услове:

- Радити на повезивању са међународним финансијским институцијама како би се осигурали додатни извори за финансирање реализације националних друштвено-економских и развојних приоритета. Осим могућности да се осигурају додатна финансијска средства, тиме се постиже преношење и усвајање нових приступа развојном финансирању, у складу са најбољим глобалним праксама и искуствима.
- Јачати улогу и одговорности развојног финансирања у домену привлачења доступних средстава из европских претприступних, а касније и структурних, фондова. Томе је свакако подређена улога развојне банке као *националне референтне тачке* у посредовању, прикупљању и просљедјивању средстава, али исто тако и анимирању осталих структура на што активније коришћење европских фондова и осталих извора финансирања која се реализују на бесповратној основи.
- Пружати континуирану финансијску подршку пројектима усвајања и увођења нових технологија и технолошких рјешења ради постизања веће конкурентности и бољег позиционисања предузећа како на домаћем тржишту, исто тако и у међународним размјенским токовима. Уједно ће стимулисање привредне и спољнотрговинске активности омогућити побољшање животног стандарда и укупног благостања становништва те је само на тај начин могуће осигурати одговарајуће претпоставке динамичном и дугорочно одрживом друштвено-економском расту и развоју у националним оквирима.

На крају, желимо нагласити како нам је намјера била да, овим радом допринесемо што потпунијем разумијевању суштине дјеловања ИРБРС и примјењеног концепта развојног банкарства у Републици Српској. Простор предузимању додатних побољшања по тим питањима свакако постоји.

ЛИТЕРАТУРА

Агенција за банкарство Републике Српске. (2020). Мјесечни подаци о банкарском сектору Републике Српске. Преузето 11.09.2020. са <https://abrs.ba/sr/document/d791>

- Допуна Стратегије Инвестиционо-развојне банке Републике Српске а.д. Бањалука, *Влада Републике Српске*, 2010
- European Commission. (2015). Working together for jobs and growth: The role of National Promotional Banks (NPBs) in supporting the Investment Plan for Europe. Преузето 10.09.2020. са <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015DC0361&from=EN>
- Invest EU. (2020) Преузето 08.09.2020. са https://europa.eu/investeu/home_en
- Levine, R. (2005). Finance and Growth Theory and Evidence, Philippe Aghton, Steven N. Durlauf, eds. *Handbook of Economic Growth*, Vol. IA, 866-934
- Стратегија Инвестиционо-развојне банке Републике Српске а.д. Бањалука, *Влада Републике Српске*, 2007
- UN Department of Economic and Social Affairs. (2007). Rethinking the Role of National Development Banks. Expert Group Meeting Document. Преузето 12.09.2020. са https://www.unece.org/fileadmin/DAM/ceci/ppt_presentations/2007/fid/Alexander%20Trepelkov.pdf
- Вујовић, В., Вукадиновић, П., Ћосовић, Б. (2014). Улога развојне банке. *Зборник радова: Дезиндустријализација у Србији – Могућности индустријског сектора*. (стр. 451-489). Београд: Институт економских наука.
- Закон о Инвестиционо-развојној банци Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, број: 56/06 и 28/13
- Завод за статистику Републике Српске. (2020). Саопштења. Преузето 14.09.2020. са https://www.rzs.rs.ba/front/article/4387/?left_mi=None&add=None
https://www.rzs.rs.ba/front/article/4391/?left_mi=None&add=None

POSITIONING OF THE REPUBLIC OF SRPSKA INVESTMENT – DEVELOPMENT BANK AND ITS IMPORTANCE FOR FINANCIAL AND REAL FLOWS IN THE REPUBLIC OF SRPSKA

Dražen Vrhovac^{1*}, Mladen Milić²

¹The Republic of Srpska Investment-Development Bank, Vidovdanska 2, 78 000 Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, drazen.vrhovac@irbrs.org

²University PIM, Faculty of Economics, despota Stefana Lazarevića bb, 78 000 Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, mladen.milic@fondpiors.org

ABSTRACT

The application of the concept of development banking represents a proactive approach to managing socio-economic priorities within national, subnational and supranational frameworks. Many of the today's leading economies owe their development to these financial institutions and the efficiency they show in the allocation of capital resources towards projects with a development component. Thus, they have become an inevitable factor in the functioning of the financial systems as a whole. The Republic of Srpska Investment-Development Bank has been established by the Republic of Srpska, committing itself to institutional centralization and professionalization of "asset management at the level of the Republic of Srpska with the aim of providing support to development and investment projects." The bank started its financial operations in April 2008 and since then it has occupied a significant position in the domestic financial system. This paper aims at referring to the key determinants of the IRBRS's activity following decades of experience, including an overview of the broader context in which the activity has taken place as well as the importance that the Bank has had for the financial and real flows in the Republic of Srpska. Following an argumentative and fact-based discussion, in the concluding remarks we present some of our views on the future prospects of development banking, without limiting the applicability of the proposed measures primarily to domestic social and economic circumstances.

Keywords: development banks, financial system, real flows, IRBRS.